

УДК 821.161.2; 821.124

**ЕПІТАФІЙ МАРЦІАЛА В УКРАЇНСЬКИХ ПОЕТИКАХ
ТА РИТОРИКАХ XVII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТ.:
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ І ШЛЯХИ РЕЦЕПЦІЙ**

Ольга ЦИГАНОК

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
бульв. Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна, 01601
тел. (+38044) 2393431, e-mail: olzvg@ukr.net*

Розглянуто особливості шкільної рецепції епіграм Марціала як вірців епітафій в давній Україні: їх згадували, цитували фрагментарно або повністю тощо. Шляхами рецепції були переважно авторитетні західноєвропейські (Понтан, Масен) та українські (Прокопович) поетики.

Ключові слова : Марціал, поетики, епітафії.

Вплив Марціала на розвиток європейської епіграми XVI–XVII століть настільки значний, що кращих епіграматистів різних країн величали його іменем: Джона Овена – «британським Марціалом» [5, с. 102], Альберта Інеса – «польським Марціалом» [5, с. 158] тощо. Поет був також улюбленим епіграматистом українських, зокрема київських, дидакалів доби бароко [4]. Марціала читали – зараз у відділі стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського зберігаються видання епіграм Марціала 1517 року [16], 1630 року [15], 1645 [14] та 1664 [13] років. Знайомилися з римським поетом також опосередковано – як за допомогою гуманістичних поетичних антологій, збірок емблем та цитат – флорілегіїв [29; 30 etc.], так і через залюблених у Марціала західноєвропейських та українських авторів поетик і риторик. Згадки про епіграми Марціала як вірці жанру ми знаходимо у трактатах Юлія Скалігера [27, с. 430–431], Якоба Понтана [23, с. 209–211], Жерарда Воссія [33, с. 100–101]. Однак особливо шанував Марціала Якоб Масен, автор трактату «*Ars nova argutiarum...*» [Нове мистецтво дотепів...] (перше видання – 1649 рік). Хоч Масен і радив при написанні епіграм наслідувати Катутла, Марціала та Авзонія [18, с. 15], перевага Марціала для нього безсумнівна. Епіграми для ілюстрування джерел концепту він ділив на три групи «*Exempla Martialis*» [Приклади Марціала], «*Exempla poetarum recentium*» [Приклади сучасних поетів] та «*Exempla propria*» [Власні приклади]. Марціал – на першому місці: «*Ex Martiali cum nihil occurrat, recentiores consulamus*» [Якщо не трапляється нічого з Марціала, звертаємося до пізніших] [18, с. 42]. Масена в Україні знали: у флорілегії середини XVIII століття знаходимо шість його фрагментів із зазначенням автора цитат [28]. Серед київських рукописів зберігається манускрипт без титульної сторінки (умовна назва «*De epigrammate*» [Про епіграму]): анонім

переписав першу книгу трактату Масена «*Arts nova argutiarum...*», після цього дав підбірку віршів та інших «шкільних» текстів, далі слідує київська поетика «*Libri tres...*» [Три книги...] (1714) [7; 12]. Скоропис дає підстави датувати рукопис серединою XVII століття, у двох віршах, які в «зшитку» йдуть після трактату Масена, вказаний 1657 року [7, арк. 90–91].

У першому зі збережених українських шкільних курсів поезики (1637 року) зазначено: «Давні поети зверталися з благанням до землі, щоб була легкою похованому. Один із цих поетів, Марціал, каже:

*Mollia nec rigidus cespes tegat ossa nec illis
Terra gravis fueris non fuit ille tibi* [2, с. 147].
[Хай не покриє дернина тверда ніжні кості, не будь же
Земле, важкою, для них – він був для тебе легкий].

Цю епіграму (за сучасною нумерацією творів Марціала – V, 34) у подібному контексті зустрічаємо у поетиці Понтана: «*Solent adhuc poetae illi antiquae levem terram optare mortuis et quietem ossibus, quasi in iis residet sensus aliquis*» [Часто ті давні поети ще просять для померлих легкої землі і для кісток спокою, немовби в цьому криється якийсь смисл] [23, с. 249–250]. Подібно не вказується книга і номер епітафії, яка цитується. Можливо, Понтан користувався виданням епіграм Марціала, де тексти ділились на книги, але не нумерувались. Відсутність нумерації епіграм Марціала бачимо у виданні 1517 року [16]. Можемо припустити існування у цьому випадку інтертекстуальних зв'язків між українським курсом поезики 1637 року та трактатом німецького езуїта.

Понтан згадує або цитує як взірці жанру епітафії Марціала знатній матроні (X, 68) [23, с. 233], на Главцію (VI, 28), на Евтихія, римському хлопцеві (VII, 96) [23, с. 242]. Прокопович у розділі про епітафію рекомендував спудеям читати ті самі епітафії римського епіграматиста [3, с. 331]. У параграфі «*De jocosis et salsas epitaphiis*» [Про жартівливі і сатиричні епітафії] Понтан радив наслідувати Марціала і висміювати не людей, а їхні вади: «*Imitandumque interdum exemplum Martialis, ut parcamus personis, dicamus de vitiis*» [23, с. 246]. Бачимо перифразу вислову Марціала «*parcare personis dicere de vitiis*» [щадити осіб, говорити про пороки] (X, 33:10). У поетиці «*Praecepta*» [Настанови] (1746) Григорій Кониський у підрозділі «*De epitaphio*» [Про епітафію] подав жартівливу епіграму Марціала (VI, 53), яка висміює лікаря Гермocrates: «*Epitaphium levi personae cum facetiis adscriptum ... Item Martialis de quodam Andragora, cum irrisione medico Hermocrati: Lotus nobiscum est, hilaris cenavit...*» [Епітафія незначній особі, написана із жартами ... Також Марціала про якогось Андрагора, яка висміює лікаря Гермocrates: З нами купався, веселий обідав...] [24, арк. 122]. У поетиці 1714 року натрапляємо на епіграму Марціала про бджолу, яка застигла в бурштині (IV, 32): «*Possunt etiam inscribi epitaphia animalibus aut aliis rebus, ut apud Martialem de ape et formica, libro IV, ep. 24, epigramma de ape: Et latet et lucet, Phaethontide condita gutta etc.*» [Можуть також писатися епітафії тваринам чи іншим неживим предметам, як у Марціала про бджолу і мурашку, кн. IV, еп. 24, епіграма про бджолу] [12, арк. 173]. Претекст цього вислову, хоч і завуальований, вбачаємо у поетиці Феофана Прокоповича: «...*Scribuntur epitaphia... etiam animalibus ratione*

caerentibus, avibus, feris, brutis etc., ut patet apud Virgilium in culicem, apud Catullum de passere, apud Martialem de ape, de formica etc.» [...Пишуться... епітафії... також нерозумним тваринам, птахам, диким звірам тощо, як видно у Вергілія на комара, у Катулла про горобчика, у Марціала про бджолу, про мурашку тощо] [3, с. 330]. Привертає увагу, що у цих випадках у Понтана зазначається не лише авторство Марціала, а й вказано книгу епіграм, з якої взято той чи інший текст. Така ситуація із згаданою Понтаном і Прокоповичем епітафією римській дитині (VII, 96), яка в київських поетиках 1686–1687 та 1726–1727 років подана повністю: «Conditus hic ego sum, Bassi dolor, Urbicus infans ...» [Тут спочиваю, син Басса журного, римська дитина...]. У виданнях творів Марціала, які зберігаються у Києві, ця епітафія опублікована без номера [16, с. 96], під номером 95 [14, с. 223] або 96, що відповідає сучасній нумерації [15, с. 128; 13, с. 157]. У поетиці «Cunae Bethleemicae» [Вифлиємська колиска] (1686–1687) вказаний номер цієї епіграми, який не збігається з жодним із цих джерел: «Exempla nonnulla suggero. Primo ex Martiali lib. VII epig. 34: Hic jacet ille senes etc. Idem lib. eodem epigramate 79: Conditus hic ego...» [Додам деякі приклади. Спочатку з Марціала кн. VII. епіг. 34: Старець покоїться тут і т. д. Також у цій самій книзі епіграма 79: Тут я покоюся...] [6, арк. 53]. У поетиці «Officina» [Школа] (1726–1727) контекст інший, номер і книга не вказані: «Idem in aliquem urbicum puerum» [19, 43–43(зв.)]. Із доступних нам джерел для порівняльного аналізу цей текст знаходимо в антології епітафій Лаббе, знову ж таки в іншому контексті: «CCLVIII. Urbici pueri. Martialis lib. VII» [Римському хлопчикові. Марціала кн. VII] [29, с. 75]. Як бачимо, коли номер книги вказується, то завжди правильно (вважається, що поділ епіграм Марціала на книги зробив сам автор). Із наведених вище цитувань робимо висновок, що епітафія римській дитині була досить популярною, однак пов'язання типу «претекст» – «метатекст» простежити важко.

Можливо, під впливом епіграми Марціала римській дитині (VII, 96) написана поширена в українських поетиках епітафія юнакові:

«Non lacrimis indigne meis, nec honore sepulcri
 Rapte mihi ante diem dulcis alumne jaces.
 Intra bis denos te ostendit et abstulit annos
 Parca ferox, votis insidiata meis.
 Nec potuit probitas, nec amoeni gratia vultus
 Flectere, non aetas, nec pia turba Deam.
 Spes hominum stolidas, tumulavi maestus ephebum,
 Qui me debuerat laetus humasse senem»
 [Милий синочку, достойний сльозинок моїх і могили
 Шани, покоїшся тут – рано украли тебе.
 Парка нахабна дала тобі літ лише двадцять прожити,
 Зле умишляла вона щирим молитвам моїм.
 Ні, не змогли задобрити богиню порядність і вигляд
 Милий твій, вік молодий, люди побожні також.
 Марні надії свої, юнака поховав я у скорботі,
 Хай би він краще мене, старця, у землю поклав].

На цей текст натрапляємо у київських поетиках «Idea» (1707) («Item illud filii grandioris L. Q. tomus 2») [Також та старшому синові із другого тому Л. Кв.]

[9, арк. 175], «Officina» (1726–1727) («Item in filium quondam grandiozem» [Також на якогось старшого сина]) [20, арк. 42 (зв.)–43], «Praecepta» (1735) («Filii grandioris» [Старшому синові]) [25, арк. 32 (зв.)]. Ймовірною проміжною ланкою у цих випадках вважаємо поетику Понтана: «Filii grandioris L. Q. T. 2» [Старшому синові із другого тому Л. Кв.] [23, с. 239]. Португальський єзуїт Мануель Альварес (Manuel Álvares, 1526–1582) згадував якогось неідентифікованого нами автора епітафій «Luc. Quint.» [8, с. 149–150]. І хоч у Марціала йдеться про дворічну дитину, а у епітафії-пародії – про двадцятирічного юнака, зберігається структура твору, хоч і перефразовано текст. Таким способом, простежується інтертекстуальний ланцюжок: Марціал – Луц. Квінт.? – Понтан – Лаврентій Горка – автор курсу 1726–1727 років.

Згадана у поетиці «Cunae Bethleemicae» (1686–1687) під номером, який відрізняється від прийнятого в наші дні, епітафія Марціала дідусеві «Nis jacet ille senex Augusta notus in aula ...» [Тут спочиває дідусь, відомий в хоробах владики...] (VII, 40) [6, арк. 53] подана також у антології Лаббе: «LXXIX Etrusci Patris. M. Val. Mart. libro VII» [Батькові Етруску М. Вал. Марціала кн. VII] [29, с. 23–24]. У коментарі не помічено елементів тексту, які б вказували на інтертекстуальні зв'язки між гуманістичною збіркою епітафій та київським курсом.

У поетиці «Officina» (1726–1727) наведено фрагмент ще однієї епіграми Марціала (X, 71: 1–2):

Quisquis laeta tuis et sera parentibus optas
Fata, brevem titulum marmoris huius ama
[Зичиш якщо ти батькам легкої і в старості смерті
То уподобай на цім мармурі кілька рядків].

Цим ілюструється теза, що основні достоїнства епітафії такі самі, як епіграми: «Prout in epigrammate ita etiam in epitaphiis vero maxime commendatur elegantia, claritas et brevitatis prout apud Martialem habetur illud...» [Однак як в епіграмі, так і в епітафіях найбільше рекомендується витонченість, ясність і стислість, як у Марціала] [20, арк. 40]. Думка підтверджується ще однією епітафією Марціала, точніше, її першими двома рядками (VI, 52:1–2) з коментарем «Item apud eundem [Martialem. – О. Ц.] de quodam juvene» [20, арк. 40] [Так само у нього ж про якогось юнака]:

Nos jacet in tumulo raptus puerilibus annis
Pantagathus, domini cura dolorque sui
[Тут Пантагат спочиває, помер він у юному віці,
Смерть та для пана його – це і турбота, і біль].

Вказаний текст процитовано також у Воссія, причому номер епіграми відповідає сучасній нумерації: «Saepe vero disticho comprehendebatur... Est et Martialis lib. VI, epig. LI» [Однак частіше подається у формі дистиха... І Марціалова кн. VI, епіг. LI] [33, с. 113]. Чи трактат Воссія у цьому випадку був претекстом для поетики 1726–1727 років, сказати важко: контекст подібний. І Воссій, і автор української поетики скоротили шестирядкову епіграму Марціала до дистиху, щоб стислість впадала у вічі.

У езуїтській поетиці «Leo Roxolanus» [Роксоланський лев] (1693) наявна епітафія Скорпові (X, 53), яку наводив також Масен: «Ille ego sum Scorpius etc.» [Скорп я, мій Риме, слава й окраса цирку гучного...]. Автор поетики вказав лише книгу епіграм, в якій опублікована цитована епітафія Марціала: «Epitaphium Scorpi ex libro X Martialis» [Епітафія Скорпові з X книги Марціала] [11, арк. 175]. Масен подав номер епіграми у цій книзі: «Scorpi epitaphium Lib. 10. Epigram. 48» [Епітафія Скорпові з X книги, епіграма 48] [18, с. 75]. Цей номер, зрештою, не збігається із сучасною нумерацією, і така сама ситуація з іншими творами Марціала, які цитував Масен у трактаті про епіграму. Книга епіграм вказана завжди правильно, номери не співпадають: VII, 78 у Масена – це VII, 95 за сучасною нумерацією; I, 26 – I, 28; II, 30 – II, 37; II, 36 – II, 44 тощо. Якщо порівняти контекст, у якому процитовано епітафію Скорпові, то він не ідентичний: у Масена зазначена епітафія завершує перелік із п'яти прикладів з Марціала до 1 параграфа, у трактаті 1693 року епітафія Скорпові ілюструє положення, що таке написи й епітафії [11, арк. 175 (зв.)]. Начебто, при цитуванні епітафії Скорпові в обох курсах ніяких інтертекстуальних зв'язків не простежується. Однак якщо врахувати, що маємо справу з двома езуїтськими трактатами, відносини «претекст – метатекст» можливі: відомо, що комунікація у езуїтів була на високому рівні.

Епітафії Марціала Главції, Пантагату та Скорпові – визнані взірці цього жанрового різновиду. Зокрема, польська дослідниця Барбара Мілевська-Важбінська у своєму аналізі античних епітафій із творів Марціала зосередилася саме на цих текстах [19, с. 50–51]. У Масена [18, с. 102] і, відповідно, у трактаті «De epigrammate» (1657?) [7, арк. 39 (зв.)] натрапляємо на ще один фрагмент Марціала (IX, 29 : 11–12) із початком, характерним для античних епітафій:

Sit tibi terra levis, mollique tegaris arena
Ne tua non possint eruere ossa canes
[Хай тобі пухом земля буде, вкриє нещільний пісочок,
Псам щоб неважко було вирити кості твої].

Подекуди авторство приписували Марціалові помилково. Так сталося з дуже популярною жартівливою епітафією Весбії:

Tres habuit Furias quondam, sed Vesbia manes
Ut petivit, Furias quattuor Orcus habet
[Три було Фурії в Орку колись, та як в царство підземне
Весбія також зійшла, стало чотири тепер].

На цю епітафію натрапляємо в українських поетиках – «De arte poetica» [Про поетичне мистецтво] (1705) («Epitaphium Vesbiae» [Епітафія Весбії] [3, с. 331], «Idea» (1707) («Item Vesbiae iracundae feminae apud Martialem» [Також дратівливій жінці Весбії у Марціала]) [9, арк. 175 (зв.)], «Via» (1724) («Item feminae iracundae nomine Vesbia epitaphium» [Також епітафія дратівливій жінці на ім'я Весбія]) [31, арк. 69], «Officina» (1726–1727) («Illum jocosum in Vesbiam litigosam vetulam» [Та жартівлива на сварливу стару Весбію]) [20, арк. 39 (зв.)], «Praecepta» [Настанови] (1746) («...Epitaphium levi personae cum facetiis adscriptum Non absimile cuidam iracundae vetulae...») [Дотепно написана

епітафія простій особі... Подібно якійсь сварливій бабі]) [24, арк. 123], у риторичі «Viridarium» [Сад] (1727–1728) («Jocosum est illud in vetulam quondam litigiosam dictam» [Жартівливою є та, сказана на якусь сварливу стару]) [32, арк. 176]. Із західноєвропейських курсів цю широковідому епітафію навів Понтан («Сар. XXIII. De jocosis et salsis epitaphiis: In Vesbiam iracundam mulierem. L. Q. T. 1» [На дратівливу жінку Весбію Л. Кв. том I.] [23, с. 246]. Вона наявна також у риторичі Воссія («Jocosum in Vesbiam, litigiosam vetulam») [Жартівлива на дратівливу бабу Весбію] [33, с. 332], в антології Лаббе (1686) («Pars IX. Jocosa Aenigmatica. CXL. Lesbiae. Valerio Martiale auctore») [Част. IX. Жартівливі. Епітафії – загадки. CXL. Лесбії. Авторства Валерія Марціала] [29, с. 407], у Масена («Vesbiae litigiosae mulieris. § 3. Inscriptiones in mortuorum sepulchris maxime usitatae» [Дратівливі жінці Весбії. § 3. Написи на померлих, які найчастіше зустрічаються на могилах]) [18, с. 165]. На польські пародії XVII ст. епітафій про трьох фурій, де з'являється четверта – сварлива жінка, натрапляємо в Альберта Інеса латиною та Яна Гавінського польською мовою [5, с. 124]. Відомі також літературні пародії на цю епітафію.

Очевидно, услід за антологією Лаббе (1686) Лаврентій Горка у поетиці 1707 року вказав, що автор епітафії про Весбію – Марціал. Серед епіграм Марціала такої не знайдено. У Марціала є жартівлива епіграма про старенького, який сам закопав свої останні три зуби, що випали: «Tres habuit dentes...» [Три лише зуба було...] (VIII, 57) [17]. Припускаємо, ця жартівлива епітафія Марціала була імпульсом для написання епітафії про Весбію. Іншим, більш віддаленим, поштовхом могла бути епітафія Береніці Каллімаха (приблизно 310–240 роки до н. е.) із «Палатинської антології» (AP V, 146), де Харіт стало четверо, бо до трьох додалася Береніка [1, с. 96].

Ще одну неточність, пов'язану з Марціалом, зустрічаємо у риторичі «Panaenesis» (1725?) серед фрагментів, які радили використовувати у творах похоронної тематики. Крилатий вислів «Odit solacia luctus» [Плач ненавидить втішання], який подано у «Compendium sententiarum huic materiae servientes» [Збірка крилатих висловів, які використовуються при цій тематичі], не належить Марціалу, як вказано у риторичі [21, арк. 300]. Це фрагмент із поеми «Пуніка» римського поета Сілія Італіка (С. Sili Italici Punicorum, XIII, 392).

Аналіз епіграм Марціала, які процитовані або згадані в українських поетиках та риториках XVII – першої половини XVIII ст. як взірці епітафій, показує різноманітні варіанти їх реценсії: гадуються, цитують окремі рядки, наводять повністю, парафразують, дають поштовх для написання творів відмінного змісту, приписують помилково. Для українських теоретиків літератури епітафії Марціала – носії традиційних для жанру констант, взірці жартівливих та сатиричних епітафій, демонструють «elegantia, claritas et brevitatis» [витонченість, ясність і стислість] епіграми тощо. Вказівки на джерело цих епітафій також різні: інформують лише про авторство Марціала, подано автора і книгу епіграм, з якої взято текст, вказано автора, книгу і номер. У деяких випадках можливим поштовхом для згадок та цитувань, з великою долею ймовірності, була наявність цих епіграм як взірців епітафій у західноєвропейських (Понтан, Масен) чи

авторитетних українських (Прокопович) поетиках. Що стосується епітафій, які зацитовані в антології Лаббе чи у трактаті Воссія, цей зв'язок чітко не простежується. Епіграми Марціала розглядають як взірці епітафії упродовж усієї історії українських рукописних шкільних трактатів: від однієї із перших збережених шкільних поетик (1637 року) до однієї з останніх (1746 року). Отже, маємо справу не зі спорадичним літературним явищем, а з тенденцією, яка спостерігалася упродовж століть.

Список використаної літератури

1. Греческая эпиграмма [Текст] . – М. : Гослитиздат, 1960. – 487 с.
2. *Крекотень В. І.* Київська поетика 1637 р. [Текст] / В. І. Крекотень // Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI – XVIII ст. – К., 1981. – С. 118–154.
3. *Прокопович Ф.* Сочинения [Текст] / Феофан Прокопович ; под ред. И. П. Еремина. – М. ; – Л. : Изд-во АН СССР, 1961. – 512 с.
4. *Трофимук М.* Вплив творчості Марціала на зародження і становлення теорії української літератури [Текст] / Мирослав Трофимук // Записки Наукового товариства імені Шевченка у Львові. – Т. ССХХІ. Праці філологічної секції. – Львів, 1990. – С. 21–32.
5. *Borysowska A.* «Jezuicki vates Marianus». Konterfekt osobowy i literacki Alberta Inesa (1619–1658) [Text] / Agnieszka Borysowska // Studia Staropolskie. Series nova. – Т. XXVIII (LXXXIV). – Warszawa : Wydawnictwo IBL, 2010. – 225 s.
6. [Cunae Bethleemicae] (1686–1687) [Text]. – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису, шифр 499 П / 1729.
7. [De epigrammate] (1657?) [Text]. – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису, шифр 509 п / 1718 – III.
8. *Febrer i Cardova Antoni.* Preceptiva poetica [Estudi intraductori i edicio a cura de Joan R. Veny-Mesquida] / Febrer i Antoni Cardova. – Barselona, 2008. – 206 p.
9. *Idea artis poeseos ... 1707* [Text] – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису, шифр 505П / 1721, арк. 175 – 415.
10. *Johnson R.* The Scholar's Guide [Text] / Ralph Johnson. – 1665. – 43 p.
11. *Leo Roxolanus ad Apollinis citharam et pedes erectus ... 1693* [Text]. – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Ін-т рукопису, шифр 674/463 С. – Арк. 137–197.
12. *Libri tres de arte poetica ... 1714 ...* [Text]. – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Ін-т рукопису, шифр 509 П / 1718 – 1, арк. 123 – 208.
13. *Martialis M[arci] Val[erii].* Epigrammata. [Text] / M[arci] Val[erii] Martialis. – Amstelodami : Typis Danielis Elzevirii, 1664.
14. *Martialis M. Val.* Epigrammata [Text] / Martialis M. Val. – Amsterdami : Apud J. Janssonium, 1645].
15. *Martialis M. Val.* Epigrammata ab obscoenitate expurgata. [Text] / Martialis M. Val. – Antverpiae : Typis Joannis Cnobbari, 1630.
16. *Martialis M. Valerii.* Epigrammata. [Електронний ресурс] / Martialis M. Valerii. – Acces made: www.martialis.net
17. *Martialis.* [Epigrammata]. [Text] / Martialis. – Venetiis : In aedibus Aldi et Andreae soceri, 1517.

18. *Masenius J.* Ars nova argutiarum ... [Text] / *Jacobus Masenius.* – Coloniae Agrippinae, 1711. – 270 p.
19. *Milewska-Ważbińska B.* Ars epitaphica. Z problematyki łacińskojęzycznych wierszy nagrobnych. [Text] / *Barbara Milewska-Ważbińska.* – Warszawa : UW, 2006. – 208 s.
20. *Officina praestantissimae artis poeticae...* 1726–1727 [Text]. – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису, шифр 686 /482 С. – 388 арк.
21. *Paraenesis ad rei oratoriae sive eloquentiae candidatos ...* [Text]. – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису, шифр ДСП 254. – 1725?. – Арк. 116–308.
22. *Piskala M.* Boże miłości i wstydlive dowcipy. Studia nad epigramatyczną twórczością Macieja Kazimierza Sarbiewskiego i Alberta Inesa. [Text] / *Magdalena Piskala.* – Studia Staropolskie. – Warszawa, 2009. – Т. 23 (79).
23. *Pontanus Jacobus.* Poëticarum institutionum libri tres... [Text] / *Jacobus Pontanus.* – Ingolstadii, 1594. – 509 p.
24. *Praecepta de arte poetica ... sub ... Georgio Konysky 1746. ...* [Text]. – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису, шифр ДА / П 426. – 166 p.
25. *Praecepta de arte poetica ... 1735. ...* [Text]. – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису, шифр ДА П /424. – Арк. 1–38.
26. *Quaedam institutiones de arte oratoria excerptae ex rhetorica reverendi patris Radaw. ...1671...* [Text]. – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису, шифр ДС/П 233, арк. 72–119.
27. *Scaliger J. C.* Poëtices libri septem ... [Text]. / *Julius Caesar Scaliger* – Lugduni, 1594. – 212 p.
28. *Sententiae variae collectae.* – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису, фонд I, № 6027.
29. *Thesaurus epitaphiorum veterum ac recentium selectorum .../ Opera ac studio Philippi Labbé. ...* [Text]. – Parisiis, 1686. – 626 p.
30. *Thesaurus phrasium poetarum / Edidit Ioannes Buchlerus.* – 1650.
31. *Via poetarum ad fontes ... vigesimo septingentesimo 24. ...* [Text]. – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису, шифр ДС / П 254. – 308 p.
32. *Viridarium excelentissimae artis oratoriae ...1727 et 1728 ...* [Text]. – Рукопис зберігається в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису, шифр 686 /482 С. – Арк. 87–286.
33. *Vossius G. J.* Poëticarum institutionum libri tres ... [Text] / *Gerardus Johannes Vossius.* – Amstelodami, 1647. – 180 p.

Стаття надійшла до редакції 5.04.2012
Прийнята до друку 18.04.2012

**EPITAPH'S OF MARTIAL IN UKRAINIAN POETICS OF THE 17th –
THE FIRST HALF OF THE 18th CENTURY : FEATURES AND WAYS OF
RECEPTION****Olga Tsyganok**

*Taras Shevchenko National University in Kyiv,
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601
tel. (+38044) 2393431, e-mail: olzyg@ukr.net*

The article considers school reception of the Martil epigrams as samples of epitaphs in the ancient Ukraine. They are mentioned in poetics, quoted in fragments or in whole, etc. Ways of the reception mostly were respected Western (Pontan, Masen) and Ukrainian (Prokopovich) poetics.

Key words: Martial, poetics, epitaphs.

**ЭПИТАФИИ МАРЦИАЛА В УКРАИНСКОЙ ПОЭТИКЕ И
РИТОРИКЕ XVII – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XVIII ст. : НЕКОТОРЫЕ
ОСОБЕННОСТИ И ПУТИ РЕЦЕПЦИИ****Ольга Циганок**

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
бульв. Тараса Шевченко, 14, Киев, Украина, 01601
тел. (+38044) 2393431, e-mail: olzyg@ukr.net*

В статье рассматриваются особенности школьной рецепции эпиграмм Марциала как образцов эпитафий в древней Украине: они упоминаются, цитируются фрагментарно или полностью и т. д. Пути рецепции были преимущественно авторитетные западноевропейские (Понтан, Масен) и украинские (Прокопович) поэтики.

Ключевые слова: Марциал, поэтики, эпитафии

